

OPINII DOCTRINARE, CONSTATĂRI DE LEGE LATA ȘI PROPUNERI DE LEGE FERENDA ÎN MATERIA FAVORIZĂRII INFRACTORULUI

Vladislav MANEA

Universitatea de Stat din Moldova

Scopul acestui articol rezidă în analiza detaliată a opiniilor doctrinare, a legislației penale în vigoare a Republicii Moldova, precum și în formularea unor propuneri relevante în materia favorizării infractorului. Studiul este realizat prin analiza comparativă a legislației Republicii Moldova și a legislației României în domeniul conturat. Totodată, sunt scoase în evidență cele mai discutabile aspecte ale favorizării, cum ar fi: favorizarea în cazul pluralității de infractori; favorizarea unor persoane apropiate, însă care nu sunt membri de familie a infractorului etc.

Pentru a obține răspunsuri exhaustive, am purces la o abordare pluridimensională a favorizării infractorului. Întâi de toate: au fost scoase în evidență unele lacune semnificative ale legii penale a Republicii Moldova; au fost consultate cele mai importante surse doctrinare de specialitate din România, fiind acceptate unele concluzii importante din practica judiciară a României; au fost examinate unele spețe din practica judiciară a Înaltei Curți de Casație și Justiție din România, concluziile pe marginea cărora se impun a fi rezonabile.

Cuvinte-cheie: favorizarea infractorului, nedenumțare, infracțiuni contra justiției, participație, instituția favorizării, pluralitate de infractori, rudă apropiată, membru de familie.

SCIENTIFIC OPINIONS, AFFIRMATIONS DE LEGE LATA AND PROPOSALS DE LEGE FERENDA IN THE MATTER OF CRIMINAL'S CONCEALMENT

The basic purpose of this scientific article consists in the detailed analysis of some scientific points of view; research of criminal legislation in force of the Republic of Moldova, as well as formulation of relevant solutions in the matter of criminal's concealment. The research is fulfilled by the comparative analysis of the Republic of Moldova and Romania in this domain. At the same time, there are put into the evidence the most disputable aspects of the criminal concealment such as: concealment in the case of plurality of subjects; concealment of an appropriate person who is not a family member of the offender and so on.

In order to obtain exhaustive answers the author has performed a multidimensional approach of the criminal concealment. First of all, he has demonstrated several legislative deficiencies of the moldavian Criminal law, there have been consulted the most important literature from Romania, there have been accepted several important conclusions from the judicial practice of Romania, there have been examined some criminal cases from the judicial practice of the Supreme court of Justice and Cassation of Romania, which conclusions are considered to be relevant to Moldova.

Keywords: concealment of the offender, failure to report a crime, criminal offences against justice, institution of concealment, plurality of criminal offenders, close relative, family member.

Introducere

Acest studiu conține analiza detaliată a opiniilor doctrinare, cercetarea legislației penale în vigoare a Republicii Moldova și cuprinde formularea unor propuneri relevante în materia favorizării infractorului. Studiul este realizat în baza analizei comparative a legislației Republicii Moldova și a legislației României în domeniul conturat. Totodată, sunt scoase în evidență cele mai discutabile aspecte ale favorizării, cum ar fi: favorizarea în cazul pluralității de infractori; favorizarea unor persoane apropiate, însă care nu sunt membri de familie a infractorului etc.

Pentru a obține răspunsuri exhaustive, am purces la o abordare pluridimensională a favorizării infractorului. Întâi de toate, în vizor a fost luată legislația penală și procesual penală relevantă din Republica Moldova și din România. Au fost consultate cele mai importante surse doctrinare de specialitate, fiind examinate unele spețe din practica judiciară a Înaltei Curți de Casație și Justiție din România, concluziile pe marginea cărora, în opinia noastră, se impun a fi rezonabile.

Rezultate și discuții

Astfel, în conformitate cu prevederile art.49 din Codul penal al Republicii Moldova, favorizarea infractorului, precum și tănuirea mijloacelor sau instrumentelor de săvârșire a infracțiunii, a urmelor acestora sau a obiectelor dobândite pe cale criminală atrag răspunderea penală, în condițiile art.323 CP RM, numai în cazul în care nu au fost promise din timp.

Dacă ne vom îndrepta spre analiza prevederilor din art.323 CP RM (Favorizarea infracțiunii), vom observa că, potrivit alin.(1) art.323 CP RM, favorizarea dinainte nepromisă a infracțiunii grave, deosebit de grave sau excepțional de grave constituie infracțiune.

Înțelegerea între o persoană și autorii furtului, de a transporta bunurile furate cu autoturismul, survenită într-un moment când bunurile fuseseră scoase din depozit și erau duse spre a fi aruncate peste gardul curții, constituie pentru cel dintâi infracțiunea de favorizare a infractorului, iar nu complicitate, deoarece ajutorul nu a fost dat autorului înainte sau în timpul săvârșirii infracțiunii, ci a survenit după consumarea acesteia, fără existența unei înțelegeri anterioare [1].

Instanța a reținut că, în noaptea de 17 august 1999, primii 3 inculpați au pătruns prin escaladare în incinta depozitului unei societăți comerciale, de unde au sustras 10 saci cu cafea în valoare de 51 milioane de lei, cu complicitatea agenților de pază I.I. și M.R. După ce au furat sacii cu cafea, unul dintre autori l-a contactat telefonic pe inculpatul T.M., cerându-i să vină și să ridice cu autoturismul său cafeaua furată. Sacii cu cafea au fost încărcăți în autoturism și transportați în locuri unde, ulterior, au fost împărțiți între inculpați.

Complice este persoana care, cu intenție, înlesnește sau ajută în orice mod la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală. Pe de altă parte, infracțiunea de favorizare a infractorului constituie ajutorul dat acestuia, fără o înțelegere stabilită înainte sau în timpul săvârșirii infracțiunii, pentru a îngreuna sau zădărnici urmărirea penală, judecata sau executarea pedepsei ori pentru a asigura infractorului folosul sau produsul infracțiunii.

Din examinarea comparativă a textelor rezultă că ceea ce deosebește în mod esențial complicitatea de favorizare este faptul că în primul caz înțelegerea între autor și complice este anterioară sau concomitentă cu săvârșirea faptelor autorului, în timp ce în cazul favorizării înțelegerea de a-l ajuta pe autor are loc după săvârșirea faptelor.

Favorizarea infractorului reprezintă ajutorul dat unui infractor fără o înțelegere stabilită înainte sau în timpul săvârșirii infracțiunii, pentru a îngreuna sau zădărnici urmărirea penală, judecata sau executarea pedepsei ori pentru a asigura infractorului folosul sau produsul infracțiunii.

Vom aduce un caz din practica judiciară a României:

La data de 12 iunie 2009, în jurul orei 16.00, inculpatul, comisar în cadrul Inspectoratului de Poliție Județean Călărași, Serviciul Poliției Rutiere, având, printre atribuțiile de serviciu, conform fișei postului, de a constata și sancționa contravențiile, aflându-se de serviciu pe DN 4, la aproximativ 2 km de la intrarea în municipiul O., l-a oprit în trafic pe investigatorul sub acoperire A.J., comunicându-i că a depășit limita maximă de viteză pe tronsonul de drum respectiv (30 km/h), cu 87 km/h, motiv care impunea sancționarea lui contravențională – cu amendă și suspendarea permisului de conducere. În aceleași împrejurări, pe fondul rugămintilor participantului la trafic de a nu i se suspenda permisul de conducere, inculpatul s-a angajat într-o discuție cu acesta, dându-i de înțeles că trebuie recompensat material pentru a nu proceda astfel și, contrar celor afirmate anterior, a completat și semnat procesul-verbal, în care a consemnat săvârșirea de către persoana respectivă a unei contravenții mult mai ușoare decât cea în mod real constatată, sancționată numai cu amendă, constând în faptul de a nu fi purtat centura de siguranță, iar investigatorul sub acoperire i-a înmănat suma de 300 RON, pe care a pus-o în locul indicat de inculpat, respectiv într-o agendă.

În noaptea de 04/05 aprilie 2009 inculpatul a fost implicat, alături de alți colegi, într-o acțiune polițienească organizată pe raza județului Călărași, ocazie cu care acesta a oprit în trafic autoturismul condus de T.M., în care se afla o cantitate de gresie, asupra căreia a planat suspiciunea că provine dintr-o faptă de furt, în condițiile în care, la acel moment, persoana care o transporta nu a putut prezenta acte de proveniență. Drept urmare, inculpatul l-a condus pe T.M. la sediul Poliției orașului B., unde acesta a dat, în prezența sa, o declarație olografă, pe care inculpatul nu a înregistrat-o însă în evidențele oficiale, fiind găsită, în original, în biroul său de la sediul Poliției municipiului O., cu ocazia percheziției efectuate, pe baza autorizației judecătorului, în acea locație, la data de 14 iunie 2009. Cu aceeași ocazie, în biroul inculpatului a fost găsit, împreună cu declarația olografă respectivă, și un act care face referire la o tranzacție cu gresie datând din 25 februarie 2009, care nu poartă însă vreo semnătură sau ștampilă și care, de asemenea, nu a fost înregistrat în evidențele poliției. Cu privire la acesta martorul T.M. afirmă în mod constant, în declarațiile sale, că l-a înmănat inculpatului, a doua zi, când l-a întâlnit în oraș, fără a se întocmi însă un proces-verbal de predare-primire, pentru a face dovada provenienței bunurilor identificate în posesia sa cu prilejul acțiunii polițienești anterior menționate.

Din adresa din 19 octombrie 2009 a Inspectoratului de Poliție Județean Călărași, Serviciul Resurse Umane, rezultă că în perioada 21 aprilie - 11 mai 2009 inculpatul s-a aflat în concediu de odihnă, astfel că, raportat la datele constatării faptei, remiterii actului pretins doveditor al provenienței bunurilor și descoperii înscrisurilor neînregistrate în biroul său, cu ocazia percheziției (04/05 aprilie 2009, 05 aprilie 2009 și, respectiv, 14 iunie 2009), această împrejurare nu poate justifica, în mod credibil, omisiunea inculpatului de a înregistra, în evidențele poliției, înscrisurile respective și a efectua, în urma unei sesizări din oficiu, acte de cercetare penală cu privire la fapta lui T.M. Cercetările ulterioare au dovedit că gresia descoperită în posesia acestuia a fost sustrasă, pe timp de noapte și prin efracție, din incinta unui șantier de construcții din București [2].

Astfel, putem concluziona că infracțiunea de favorizare a infractorului presupune, ca situație premisă, o infracțiune comisă anterior, iar ca element material al laturii obiective – un ajutor dat unui infractor (persoană care a săvârșit o infracțiune), în scopul de a îngreuna sau zădărnici urmărirea penală, judecata sau executarea pedepsei ori pentru a asigura infractorului folosul sau produsul infracțiunii comise. În consecință, ajutorul dat unei persoane a cărei faptă nu constituie, conform legii, infracțiune, întrucât îi lipsește una dintre trăsăturile esențiale prevăzute în alin.(1) art.14 CP RM, nu întrunește condițiile favorizării infractorului stabilite în art.323 CP RM.

În mod corect instanța de fond a observat că persoana (T.M.) pe care se susține că a favorizat-o inculpatul, în scopul sustragerii de la urmărirea penală, prin omisiunea sesizării din oficiu și efectuării de acte de cercetare penală cu privire la fapta de furt săvârșită de aceasta, nu are calitatea de infractor, întrucât fapta respectivă nu constituie infracțiune, lipsindu-i una dintre trăsăturile esențiale, respectiv pericolul social, motiv pentru care, prin ordonanța nr. 1819/P/2009 din 25 octombrie 2010 a Parchetului de pe lângă Judecătoria Oltenița, s-a dispus o soluție de scoatere de sub urmărire penală și de aplicare a unei sancțiuni administrative, astfel că fapta imputată inculpatului nu realizează conținutul constitutiv al infracțiunii analizate [2].

Fapta de a avertiza, prin telefon, persoana care are calitatea de complice la săvârșirea infracțiunii de luare de mită să părăsească locul unde urma să fie surprinsă de organelle judiciare în flagrant, primind suma de bani pretinsă ca mită, întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de favorizare a infractorului [3].

În același timp, alin.(2) art.323 CP RM conține o normă juridico-penală de sine stătătoare care, de fapt, este o anexă ce ne aprovizionează cu un temei de liberare de la răspundere penală pentru favorizarea infracțiunii a soțului (soției) și a rudelor apropiate ale persoanei care a săvârșit infracțiunea.

Din start, astfel de sintagmă provoacă nedumeriri și discuții neconținute:

- Este oare legală o atare formulare, dacă tot legea penală folosește în art.133¹ CP RM noțiunea de *membru de familie* care, în conformitate cu prevederile acestuia, este cu mult mai largă și cuprinde, în special, persoane care conviețuiesc în concubinaj?
- De ce legea penală actuală a Republicii Moldova, în cazul violenței în familie acceptă noțiunea „membru de familie” recunoscută și prevăzută în art.133¹ CP RM, iar în cazul art.323 CP RM operează cu termenologie învechită?
- Poate ar fi oportun de a modifica conținutul alin.(2) art.323 CP RM prin substituirea expresiei actuale *soț (soție) și rudă apropiată* cu una de *membru de familie*?
- Oare nu se încalcă consecutivitatea și previzibilitatea legii penale când legiuitorul admite în textul actului normativ două expresii care pot fi interpretate diferit, mai mult, în defavoarea inculpatului?
- Oare concubinajul nu se bazează pe aceleași relații de afectivitate și susținere morală reciprocă care se prezumă a fi în relații de căsătorie legitimă?

Pentru a răspunde la aceste întrebări vom căuta o fundamentare rațională pentru decizia legiuitorului de a acorda un asemenea beneficiu anumitor categorii de infractori, vom examina sfera de cuprindere a persoanelor cărora le poate profita această impunitate, precum și o serie de aspecte de ordin general.

Deoarece niciun text din Partea Generală a Codului nu oferă o descriere particulară a noțiunii de *soț*, reiese că explicația termenului trebuie căutată în dreptul comun, precum și în accepțiunea curentă pe care o poartă termenul în vorbirea obișnuită. Astfel, prin *soți* va trebui să înțelegem persoanele între care s-a încheiat valabil o căsătorie care nu este desfăcută și nici nu a încetat, potrivit dreptului comun, cu respectarea tuturor condițiilor legale (de fond și de formă) necesare.

Această calitate există între două persoane de sex opus, ajunse la o anumită vârstă, de la data finalizării formalităților de încheiere a căsătoriei, desfășurate în fața ofițerului stării civile, până la data desfacerii sau

încetării căsătoriei. În toată această perioadă, indiferent de raporturile efective dintre persoanele care au încheiat, în condițiile legii, această uniune liber consimțită, ei sunt considerați a fi soți, beneficiind de **prezumția existenței relațiilor afective specifice acestui statut** (sublinierea ne aparține – *n.a.*). În ceea ce privește instituția avută în vedere (și în general cauzele de nepedepsire ori de reducere a pedepsei întemeiate – printre altele – și pe calitatea de soț), apreciem această prezumție ca fiind una *absolută*, deoarece impunitatea este acordată ca urmare a simplei constatări a existenței calității formale de soț, în persoana infractorului nedeunțător, în raport de persoana care a comis infracțiunea cu privire la care nu s-a îndeplinit obligația de denunțare [4, p.118-119].

Deoarece legea nu distinge, după cum această calitate este sau nu o veritabilă expresie juridică a unor efective relații de afecțiune și coexistență specifice persoanelor între care s-a încheiat o căsătorie, impunitatea nu este condiționată de natura raporturilor concrete dintre soți, fiind inadmisibile probele care ar tinde să dovedească o alterare a vieții de cuplu a soților, astfel încât să producă un efect de răsturnare a prezumției și de înlăturare, astfel, a beneficiului cauzei speciale de impunitate pentru soțul nedeunțător.

Rudenia continuă a subzista în accepțiunea comună, precum și – eventual – într-un sens juridic specific, însă, altor ramuri de drept, dar nu și în sensul de *rude apropiate* conform înțelesului penal al termenului. Nu contează dacă raporturile dintre aceste persoane sunt, într-adevăr, tipice pentru categoria din care fac parte, sau, din contra, tensionate, ori în fapt inexistente, ba poate chiar inversate față de cele normale a fi presupuse, de pildă: raporturi de vrăjmășie. Ca atare, trebuie să precizăm că și această prezumție ne pare a fi una absolută, din punctul de vedere al efectelor de impunitate produse în domeniul penal de referință; acolo unde realitatea faptică nu va consolida prezumția legală, aceasta nu va putea fi, totuși, răsturnată, în vederea înlăturării efectelor sale juridico-penale, acționând, în astfel de situații, cu titlu de ficțiune juridică ireductibilă.

Astfel, în alin.(4) art.134 CP RM se cuprinde o definiție a expresiei „*rude apropiate*”, valabilă din perspectiva generală a dreptului penal, enumerând: „*Rude apropiate sunt părinții, copiii, înfietorii, copiii înfiați, frații și surorile, bunicii și nepoții lor*”.

Totodată, există și norma prevăzută în art.133¹ CP RM (Membru de familie) care cuprinde o listă mai largă a persoanelor, adăugând și categoria persoanelor aflate în concubinaj cu infractorul. Cum aplicăm legea penală?

Putem ajunge și la situații absurde reieșind din interpretarea normelor existente: se primește că ruda apropiată care nu conlocuiește împreună cu infractorul, nu se află cu el în relații de afectivitate și susținere morală, se bucură de această protecție juridico-penală, iar persoana care concubinează cu infractorul, relația fiind una afectivă și întemeiată pe valori morale identice celor pe care le împartășă soții, pe de o parte, este recunoscută de lege în art.133¹ CP RM, ca membru de familie, însă efectele alin.(2) art.323 CP RM nu se răsfrâng asupra acesteia, deoarece nu este soț (soție) sau rudă apropiată. Concluzia este una indiscutabilă – legea penală urmează a fi revizuită cât mai urgent pentru a înlătura situații similare în practica judiciară.

În acest context autorul Nicolae Corcea evidențiază că, fiind istoricește determinată de comunitatea umană, *familia constituie relații specifice între membrii acesteia* și întemeiată pe: 1) căsătorie; 2) consangvinitate și 3) înrudire [5, p.103].

Continuând reflecțiile pe marginea acestui subiect autorul aduce prevederile de la lit.b) alin.(1) art.2 al Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului European din 25 octombrie 2012: „**membrii familiei**” înseamnă *soțul/soția, persoana care conviețuiește cu victima, fiind angajată într-o relație intimă și gospodărind împreună cu aceasta de o manieră stabilă și continuă, rudele în linie directă, frații și surorile, precum și persoanele aflate la întreținerea victimei* [6].

Autorul opinează: „*Directiva lărgeste lista subiecților care pot fi considerați membri ai familiei. Reieșind din interpretarea ad litteram, membri ai familiei sunt recunoscute următoarele persoane: 1) soțul/soția; 2) persoana care conviețuiește cu victima, cu menținerea următoarelor condiții cumulative: a) este angajată într-o relație intimă; b) gospodărește împreună cu aceasta de o manieră stabilă și continuă; 3) rudele în linie directă; 4) frații și surorile; 5) persoanele aflate la întreținerea victimei*” [5, p.103]. Ne solidarizăm cu N.Corcea referindu-ne la concluzia că Directiva recunoaște în calitate de membru al familiei persoană aflată cu victima în relație faptică de concubinaj, cu menținerea a două condiții:

- 1) prezența unei relații intime între membrul familiei și victimă, *precum și*
- 2) administrarea gospodăriei împreună cu aceasta.

Actul normativ analizat scoate în evidența două trăsături obligatorii ale gospodăriei comune: stabilitatea și continuitatea [5, p.103].

În acest sens, apreciem enorm aportul autorului român Mihai Dunea referitor la observarea extinderii conceptului *membru de familie* prevăzut la art.133¹ CP RM, prin adăugarea, în sfera de referință a conceptului, a unei noi categorii de persoane: cele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți sau dintre părinți și copii, cu precizarea că față de aceștia se solicită verificarea condiției suplimentare a conviețuirii propriu-zise. Astfel, în noua reglementare nu doar că sfera cauzei speciale de nepedepsire analizată nu se diminuează, ci, din contra, se mărește cu această categorie de persoane indicate la art.133¹ CP RM, ceea ce apreciem a reprezenta un progres în activitatea de reflectare juridică a unor evidențe existente în sfera relațiilor sociale interumane, o adevărată priză de realitate din partea noului legiuitor penal [4, p.118-119].

Referitor la definirea naturii juridice a instituției analizate autorul român Mihai Dunea opinează următoarele: „*Ceea ce reiese cu indubitabilă claritate din prevederile ante-indicate este natura juridică a instituției reglementate prin textele respective, anume o cauză specială de impunitate, precum și rațiunea care o justifică, respectiv existența prezumată a anumitor sentimente de afecțiune legal recunoscute între persoanele care beneficiază de această instituție și persoanele care au comis infracțiunile nedenumțate. Este vorba, așadar, despre una dintre cauzele de nepedepsire întemeiate pe aspecte de ordin subiectiv, anume ridicata probabilitate (empiric constatată în majoritatea cazurilor similare) a existenței unor sentimente și raporturi afective, de coeziune, firești, explicabile din punct de vedere uman, psihosocial și, astfel, relevante criminologic și juridic, care caracterizează de regulă relațiile dintre anumite categorii de persoane, între care există anumite legături subiective, afective, obiectivate din punct de vedere legal prin referire la statutul social și juridic corespunzător: soți, rude apropiate, membri de familie*” [4, p.116-117].

Totodată, autorul își exprimă o rezervă legată de modul în care în practica organelor judiciare vor fi fixate și gestionate criteriile concrete de determinare a acestei noi categorii de persoane, cu statut asimilat membrilor propriu-ziși de familie (într-o accepție clasică, tradițională, a termenului). Astfel, autorul conchide următoarele: având în vedere faptul că în prezentul cadru analizăm sfera de incidență a unei instituții cu efecte în favoarea unor persoane acuzate de săvârșirea unei infracțiuni – că ne vom afla în prezența unei situații care să justifice utilizarea argumentului *in dubio pro reo*, îndoiala în caracterizarea relației urmând a profita persoanei cercetate / judecate [4, p.123-126].

Într-o altă ordine de idei vom scoate în evidență lucrarea autorului român Maria Oprea, consacrată analizei juridico-penale a infracțiunilor contra justiției. Astfel, autorul argumentează și necesitatea de a se prevedea în mod expres dreptul de a nu se autoincrimina legat de infracțiunea de nedenumțare sub forma unei cauze de nepedepsire: „*nu se pedepsește persoana care prin denunțare s-ar autoincrimina sau când din împrejurări ar rezulta că denunțarea nu mai este necesară*” [7, p.3-9].

Cu privire la infracțiunea de favorizare a făptuitorului s-a susținut în doctrină că „*are caracterul de incriminare generală, dar subsidiară, ajutorul dat unui infractor primind calificarea de favorizare numai atunci când alte dispoziții legale nu incriminează ipoteze speciale de favorizare (ex., mărturie mincinoasă, înlesnirea evadării)*” [7, p.3-9].

Este necesar, potrivit preceptului incriminării faptei de favorizare a făptuitorului, ca autoînvinuirea să se facă în scopul împiedicării sau îngreunării cercetărilor într-o cauză penală, executării unei pedepse sau măsuri privative de libertate. Dacă autoînvinuirea nu îndeplinește și aceste cerințe ale laturii obiective, nu se poate reține infracțiunea de favorizare a făptuitorului.

Întrucât favorizarea se referă la ajutorul dat altei persoane, apreciem că autoînvinuirea, care nu se face în scopul împiedicării sau îngreunării cercetărilor într-o cauză penală, tragerii la răspundere penală, executării unei pedepse sau măsuri privative de libertate, rămâne nesancționată.

Un membru de familie care se autoînvinuiește în mod nereal de comiterea unei fapte prevăzute de legea penală, în condițiile în care știe că această faptă a fost comisă de către un descendent sau alt membru de familie, poate comite infracțiunea de favorizare a făptuitorului.

Poate fi situația mamei care, pentru a-și scăpa fiul de răspundere penală, se autoînvinuiește, susținând că este autoarea infracțiunii de omor (victimă fiind concubinul său). Dacă ajutorul dat de către mamă fiului său s-a făcut în scopul împiedicării sau îngreunării cercetărilor într-o cauză penală sau tragerii la răspundere penală, persoana care s-a autoînvinuit în mod nereal nu răspunde pentru această faptă.

Legiuitorul a sancționat totuși ajutorul dat de un membru de familie în vederea împiedicării sau îngreunării cercetărilor într-o cauză penală sau tragerii la răspundere penală, atunci când acest ajutor îmbracă ipoteza mărturiei mincinoase.

În conformitate cu alin.(7) art.105 CPP RM, în mod obligatoriu, fiecare martor este întrebat dacă este soț sau rudă apropiată cu vreuna din părți și în ce relații se află cu părțile. În cazul în care se dovedește a fi soț sau rudă apropiată a bănuitului, învinuitului, inculpatului, martorului i se explică dreptul de a tăcea și este întrebat dacă acceptă să facă declarații [8].

Legiuitorul a ales dintre actele de favorizare, pe care le poate comite un membru de familie, pe cel care constă într-o mărturie mincinoasă și i-a atribuit caracter penal. Neîndoind, legiuitorul nu a vrut să lase nepedepsite orice acțiuni întreprinse împotriva justiției. Este cazul martorului, membru de familie, care poate să tacă și totuși alege să declare mincinos. Legiuitorul a înțeles să sancționeze această conduită, când martorului i se atrage atenția că poate fi sancționat pentru mărturie mincinoasă și totuși face afirmații neconforme cu realitatea sau nu declară tot ceea ce știe [7, p.3-12].

Considerăm că la fel de periculoasă este și conduita aceluiași membru de familie care se autoînvinuiește în mod nereal de comiterea unei fapte prevăzute de legea penală, pentru ca adevăratul autor să scape de răspunderea penală. Pentru argumentele invocate mai sus, apreciem că și un membru de familie ar trebui sancționat pentru inducerea în eroare a organelor judiciare atunci când se autoînvinuiește în mod nereal de comiterea unei fapte prevăzute de legea penală [7, p.3-12].

Rezumând la cele cercetate, concluzionăm că expresia „soț(soție) sau rudă apropiată” urmează a fi înlocuită cât mai urgent cu expresia „membru de familie” pentru a înlătura situații similare în practica judiciară. Procedând astfel, se vor respecta prevederile internaționale în vigoare și se va asigura claritatea, previzibilitatea și continuitatea legii penale.

Dacă vom cerceta cu scrupulozitate prevederile legii penale, vom observa că norma juridico-penală prevăzută la alin.(1) art.323 CP RM nu incriminează expres nedenunțarea, ci doar favorizarea și tănuirea. Dacă vom pătrunde în esența favorizării încercând să o interpretăm, vom ajunge la concluzia că nedenunțarea este o formă a favorizării și, de fapt, se cuprinde în acest termen.

Ce înseamnă nedenunțarea? Cum s-a opinat în doctrina de specialitate, nedenunțarea constituie omisiunea de a denunța (înștiința) deîndată autoritățile, cu condiția că se raportează la anumite infracțiuni dintre cele grave, deosebit de grave sau excepțional de grave.

Obligația de a denunța este reglementată în materie penală (sub amenințarea pedepsei, în caz de neîndeplinire), ca o exigență legală obiectivă, care se referă la o anumită faptă determinată comisă în realitatea concretă. Această instituție se justifică printr-un *fundament subiectiv*, deoarece între anumite categorii de persoane există în mod constant, obișnuit, anumite legături personale caracterizate prin *solidaritate și intensitate afectivă* de o asemenea natură, încât ar fi în mod real dramatic să se sancționeze prin măsuri atât de severe ca cele specifice dreptului penal o conduită, într-adevăr, social indezirabilă, dar care reprezintă, totuși, urmarea naturală a acestor sentimente, specifice relațiilor respective, justificate individual și sociomoral. Motivație subiectivă în protejarea unui membru de familie prezintă o intensitate – în abstract prezumată.

În opinia autorului Maria Oprea, infracțiunea cu privire la sesizarea justiției include: nedenunțarea; omisiunea sesizării; inducerea în eroare a organelor judiciare; influențarea declarațiilor [7, p.3-13].

În acest sens, Maria Oprea a apreciat că înfăptuirea justiției în sens larg cuprinde, pe lângă funcția principală de jurisdicție, și funcțiile complementare de urmărire penală și de executare a hotărârilor judecătorești și a măsurilor judiciare, toate acestea concurând la înfăptuirea justiției.

Cu privire la infracțiunea de nedenunțare, se impune ca o necesitate **sancționarea conduitei pasive a celor care află despre comiterea unor fapte prevăzute de legea penală pentru care s-a instituit obligația de înștiințare** [7, p.3-13].

Maria Oprea apreciază însă că se impune o reșezare a valorilor sociale ce trebuie protejate prin incriminarea nedenunțării, scoțând din această sferă interesele ce țin de patrimoniu, astfel încât li s-a atașat o protecție penală doar valorilor referitoare la viața persoanei; atunci când alege aceste valori, legiuitorul pune în balanță *principiul minimei intervenții și compatibilitatea valorilor alese* pentru a fi obiect juridic al unei infracțiuni cu prevederile constituționale.

Din analiza principalelor reglementări europene cu privire la nedenunțare rezultă că *majoritatea incriminează omisiunea de a denunța atât cu privire la pregătirea sau iminența comiterii unei fapte grave, cât și cu privire la săvârșirea unei astfel de fapte.*

În acest sens, în Codul penal francez, spaniol ori finlandez se urmărește prevenirea ori limitarea efectelor unor crime care pun în pericol persoana, sănătatea acesteia sau mediul înconjurător. Codul penal italian

incriminează numai nedeunțarea unei fapte prevăzute de legea penală după ce aceasta s-a consumat. Codul penal spaniol impune chiar obligația persoanelor de a interveni pentru a împiedica comiterea unei infracțiuni care afectează viața persoanelor, integritatea, sănătatea sau libertatea sexuală a acestora [7, p.3-13].

Legiuitorul român a menținut în noul Cod penal un concept tradițional al infracțiunii de nedeunțare, chiar dacă a schimbat sfera faptelor ce trebuie aduse la cunoștința autorităților, întrucât nu a inclus în conținutul obligației de a denunța și *pregătirea comiterii unei infracțiuni*, astfel încât organele judiciare să poată interveni pentru a stopa fapte ce pun în pericol viața ori sănătatea persoanelor.

Față de aceste aspecte, în literatura de specialitate română se propune ca opțiunea legiuitorului român de a nu impune obligația denunțării pregătirii uneia dintre infracțiunile grave ce se poate comite împotriva persoanei să fie suplinită prin introducerea unei modalități alternative a faptei de nedeunțare care să incrimineze și omisiunea înștiințării organelor judiciare cu privire la *pregătirea unei infracțiuni de omor, lipsire de libertate, viol sau agresiune sexuală* [7, p.3-13].

Un aport considerabil în cercetarea problemei în cauză aparține autorului Mihai Dunea. Autorul relatează: „Este evident că dacă luarea la cunoștință despre comiterea infracțiunii respective avea loc la un moment în care aceasta era deja consumată, în mod cert nu se mai puneau problema posibilității de împiedicare a consumării acesteia, ca efect al unei denunțări utile, nepedepsirea fiind într-o atare ipoteză garantată soțului sau rudelor apropiate. Doar în unele cazuri faptele, în care aceștia aflau despre săvârșirea respectivei infracțiuni încă de la momentul la care aceasta era în stadiul de act preparator (incriminat prin asimilare cu tentativa) sau – eventual – în curs de executare, o nedeunțare imediată putea ridica problema ratării unei intervenții a organelor statului, cu aptitudine reală de împiedicare a consumării și, astfel, a refuzului impunității, în schimbul (doar) al acordării unei reduceri a limitelor de pedeapsă. Ipoteză în care infracțiunea nedeunțată a fost săvârșită de o pluralitate de persoane, dintre care doar una verifică în raport de nedeunțator calitatea specificată în conținutul cauzei de impunitate” [4, p.123-126].

Atunci când există mai mulți participanți la infracțiunea de nedeunțare, iar dintre aceștia doar unul (unii) verifică calitatea de membru de familie cu persoana implicată în comiterea infracțiunii nedeunțate, se va putea prevala doar acest participant, iar nu și ceilalți, cauza specială de nepedepsire avută în vedere având caracter strict (pur) personal.

Forma participăției celui care întrunește calitatea respectivă, tipul poziției de pe care o astfel de persoană participă la comiterea nedeunțării, este irelevantă, nepedepsirea profitându-i indiferent de determinarea calității sale de participant, după caz, ca autor, instigator sau complice, din moment ce recunoaștem ca principiu fundamental al dreptului penal modern caracterul personal al tragerii la răspundere penală și al sancționării infractorilor, astfel încât condițiile de pedepsibilitate a fiecărui participant, indiferent de poziția de pe care și-a adus contribuția la comiterea faptei, sunt autonome, nefiind subordonate condițiilor de pedepsibilitate a altui participant la aceeași faptă [4, p.123-126].

Circumstanțele privitoare la fapta se răsfrâng asupra participanților numai în măsura în care aceștia le-au cunoscut sau le-au prevăzut. Prin urmare, dacă instigatorul a determinat patru persoane să săvârșescă acte de agresiune împotriva victimei și, în acest scop, le-a pus la dispoziție obiecte apte de a produce moartea, acesta a prevăzut posibilitatea comiterii tentativei la infracțiunea de omor de către coautori și, în consecință, va răspunde pentru instigare la tentativa la infracțiunea de omor [9].

La data de 21 ianuarie 2006, în jurul orei 21.00, inculpatul C.C., împreună cu martorii G.P., M.S. și S.C., acționând ca urmare a activității de instigare exercitată de inculpatul B.V., au lovit partea vătămată P.V., în mod repetat și cu mare intensitate, în cap, trunchi și membre, folosind obiecte contondente (bâte din lemn), cauzându-i astfel leziuni grave, care au pus în primejdie viața părții vătămate.

Instanța de judecată a reținut că inculpatele C.A. și G.G., audiate fiind în calitate de martor, au dat declarații mincinoase, relatând aspecte neconforme cu adevărul și omițând, cu știință, să declare aspecte cunoscute de ele care ar fi dus la identificarea și dovedirea vinovăției autorilor infracțiunii de tentativă la omor calificat. Instanța de judecată a mai reținut că cele două inculpate au revenit, ulterior, asupra declarațiilor, dar după ce a intervenit arestarea preventivă a autorilor infracțiunii de tentativă la omor calificat.

Astfel, cum sunt definite de doctrină, circumstanțele reale sunt legate de împrejurări anterioare, concomitente sau posteroare săvârșirii faptei și privesc conținutul atenuat sau agravat al faptei legat de mijloacele folosite, de împrejurările de loc, de timp în care fapta s-a săvârșit, de rezultatul produs. Sunt circumstanțe reale, a căror cunoaștere de către participanți rezultă din însuși modul în care a fost pregătită executarea,

cele privitoare la mijloacele de săvârșire, de pregătire, locul și timpul comiterii faptei, situația sau starea persoanei împotriva căreia se săvârșește fapta.

În ceea ce privește critica apelantei inculpate C.A., privind greșita reținere în sarcina sa și a infracțiunii de favorizare a infractorului, constând în aceea că, prin aceeași acțiune de ascundere a adevărului, i-a ajutat în mod direct pe participanții la comiterea infracțiunii, în sensul tergiversării tragerii la răspundere penală a autorilor tentativei la omor calificat asupra părții vătămate P.V., Curtea de Apel a constatat că este întemeiată [9].

Favorizarea infractorului este o infracțiune comisivă, care se realizează prin ajutorul dat unui infractor, fără o înțelegere prealabilă sau în timpul săvârșirii infracțiunii, fie pentru a îngreuna sau zădărnici urmărirea penală, judecata sau executarea pedepsei, fie pentru a-i asigura folosul sau produsul respectiv.

Infracțiunea de favorizare a infractorului poate fi comisă în concurs cu alte infracțiuni, dacă mijlocul folosit de favorizator constituie prin el însuși o infracțiune, situație în care se aplică regulile de la concursul de infracțiuni.

În doctrină și practica judiciară s-a reținut că nu există infracțiunea de favorizare a infractorului, dacă făptuitorul nu a comis acte concrete de ajutorare, ci a dat numai declarații mincinoase la organul de urmărire penală, afirmând că nu a avut cunoștință de săvârșirea infracțiunii.

Concluzii

Constatări *de lege lata*:

- Complice este persoana care cu intenție înlesnește sau ajută în orice mod la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, iar infracțiunea de favorizare a infractorului constituie ajutorul dat unui infractor, fără o înțelegere stabilită înainte sau în timpul săvârșirii infracțiunii, pentru a îngreuna sau zădărnici urmărirea penală, judecata sau executarea pedepsei ori pentru a asigura infractorului folosul sau produsul infracțiunii.
- Ceea ce deosebește în mod esențial complicitatea de favorizare este faptul că în primul caz înțelegerea între autor și complice este anterioară sau concomitentă cu săvârșirea faptelor autorului, în timp ce în cazul favorizării înțelegerea de a-l ajuta pe autor are loc după săvârșirea faptelor.
- Infracțiunea de favorizare a infractorului presupune, ca situație premisă, o infracțiune comisă anterior, iar ca element material al laturii obiective – un ajutor dat unui infractor (persoană care a săvârșit o infracțiune), în scopul de a îngreuna sau zădărnici urmărirea penală, judecata sau executarea pedepsei ori pentru a asigura infractorului folosul sau produsul infracțiunii comise.
- Infracțiunea de favorizare a infractorului poate fi comisă în concurs cu alte infracțiuni, dacă mijlocul folosit de favorizator constituie prin el însuși o infracțiune, situație în care se aplică regulile de la concursul de infracțiuni.
- Obligația de a denunța este reglementată în materie penală (sub amenințarea pedepsei, în caz de neîndeplinire), ca o exigență legală obiectivă, care se referă la o anumită faptă determinată comisă în realitatea concretă.

Concluzii empirice relevante:

- Înțelegerea între o persoană și autorii furtului de a transporta bunurile furate cu autoturismul, survenită într-un moment când bunurile fuseseră scoase din depozit și erau duse spre a fi aruncate peste gardul curții, constituie pentru cel dintâi infracțiunea de favorizare a infractorului, iar nu complicitate, deoarece ajutorul nu a fost dat autorului înainte sau în timpul săvârșirii infracțiunii, ci a survenit după consumarea acesteia, fără existența unei înțelegeri anterioare.
- Fapta de a avertiza, prin telefon, persoana care are calitatea de complice la săvârșirea infracțiunii de luare de mită să părăsească locul unde urma să fie surprinsă de organele judiciare în flagrant, primind suma de bani pretinsă ca mită, întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de favorizare a infractorului.

Recomandări *de lege ferenda*:

- Reieșind din interpretarea normelor existente în legea penală a Republicii Moldova, putem ajunge și la situații absurde: se primește că ruda apropiată care nu conlocuiește împreună cu infractorul, nu se află cu el în relații de afectivitate și susținere morală, se bucură de această protecție juridico-penală, iar persoana care concubinează cu infractorul, relația fiind una afectivă și întemeiată pe valori morale

identice celor pe care le împartășă soții, pe de o parte, este recunoscută de lege în art133¹ CP RM, ca *membru de familie*, însă efectele alin.(2) art.323 CP RM nu se răsfrâng asupra acesteia, deoarece nu este *soț (soție)* sau *rudă apropiată*. Rezumând la cele cercetate, concluzionăm că expresia „*soț(soție) sau rudă apropiată*” urmează a fi înlocuită cât mai urgent cu expresia „*membru de familie*”, pentru a înlătura situații similare în practica judiciară. Procedând astfel se vor respecta prevederile internaționale în vigoare și se va asigura claritatea, previzibilitatea și continuitatea legii penale.

Referințe:

1. Arhiva Înaltei Curți de Casație și Justiție a României. Secția penală. Decizia nr.1072 din 27 februarie 2002.
2. Arhiva Înaltei Curți de Casație și Justiție a României. Secția penală. Decizia nr.2345 din 02 iulie 2012.
3. Arhiva Înaltei Curți de Casație și Justiție a României. Secția penală. Decizia nr.1978 din 27 mai 2009.
4. DUNEA, M. Constante modificări în structura cauzei speciale de nepedepsire întemeiată pe relațiile de căsătorie ori rudenie ale infractorului în cazul incriminării nedenuțării unor infracțiuni contra siguranței statului/securității naționale, în lumina tranziției legislative de la Codul penal din 1968 la Noul Cod penal din 2009. În: *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ion Cuza”*, Iași. Tomul LVIII, *Științe Juridice*, 2012, nr.1, p.118-119. https://laws.uaic.ro/files/docs/articole/2012/volII/07_Mihai_Dunea.pdf (Accesat: 27.04.2016)
5. CORCEA, N. Victima violenței în familie în dreptul internațional și în dreptul penal substanțial: interpretări și propuneri de lege ferenda. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2015, nr.8(88). Seria „Științe sociale” (ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017), p.95-108, p.103. <http://oaji.net/articles/2015/2053-1448354565.pdf> (Accesat: 13.05.2016)
6. Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029> (Accesat: 13.05.2016)
7. OPREA, M. *Infracțiuni contra înfăptuirii justiției*: Rezumat. – București: Universitatea „Nicolae Titulescu”, 2014. 53 p. http://www.univnt.ro/rezumatate_doctorat/index.php?dir=Drept%2F&download=Oprea+Maria.pdf (Accesat: 11.05.2016).
8. Cod de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110.
9. Arhiva Înaltei Curți de Casație și Justiție a României. Secția penală. Decizia nr.2303 din 28 iunie 2012.

Prezentat la 18.05.2016